

РЕПО операциясы

бұл тараптары екі бірдей тұлғалар болып табылатын («репо» операциясына қатысушылар), «репо» операциясының мәні бір шығарылымның бағалы қағаздарымен жасалған орындалу мерзімі бойынша ерекшеленетін және бағыттары бойынша бір-біріне қарама-қарсы, бір уақытта жасалған екі мәміленің жиынтығы

Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі (бұдан әрі – ҚР АК)

- ▶ ҚР АК 18-тарауының 8-параграфы: **Қамтамасыз ету ақысы**
- ▶ **338-5-бап.** Қамтамасыз ету ақысы ұғымы
- ▶ Шарт бұзылған жағдайда ақшалай міндеттеме, оның ішінде залалды өтеу немесе тұрақсыздық айыбын төлеу міндеті тараптардың келісімі бойынша тараптардың бірінің белгілі бір ақшалай соманы (қамтамасыз ету ақысын) екінші тараптың меншігіне беруімен қамтамасыз етілуі мүмкін.
- ▶ Қамтамасыз ету ақысы болашақта туындайтын міндеттемені қамтамасыз етуі мүмкін.
- ▶ 338-6-бабының 5-тармағы
- ▶ 5. Егер бағалы қағаздар, өзге де қаржы құралдары және (немесе) шығу белгілерімен айқындалған заттар қамтамасыз ету есебіне меншікке берілген жағдайларда да қамтамасыз ету ақысы туралы қағидалар қолданылады.

«Эмиссиялық бағалы қағаздармен жасалған мәмілелерді, эмиссиялық бағалы қағаздар жөніндегі эмитенттердің міндеттемелері бойынша талап ету құқықтарын беруді номиналды ұстауды есепке алу жүйесінде және бағалы қағаздарды ұстаушылардың тізілімі жүйесіндегі эмитенттердің, орталық депозитарийдің есепке алу жүйесіндегі және (немесе) номиналды ұстаудың есепке алу жүйесінде тіркеу, орталық депозитарийдің есепке алу жүйесінде тіркелген тұлғаның жеке шотынан үзінді көшірмені беру және номиналды ұстаушының номиналды ұстауындағы бағалы қағаздары бар клиенттер туралы ақпаратты орталық депозитарийдің және эмитенттің талап етуі бойынша табыс ету қағидаларын бекіту туралы»

Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкі Басқармасының 2014 жылғы 22 қазандағы № 210 қаулысы (бұдан әрі – 210-Қаулы)

- ▶ 210-Қаулының 44-тармағы – **«Репо» операциясы мыналарға бөлінеді:**
- ▶ **«репоны» ашу** - «репо» операциясына қатысушыларының бірінен екіншісіне осы мәсіле сомасында ақша аударуды және «репо» операциясына екінші қатысушының бағалы қағаздардың белгілі бір санын біріншісіне беруді жорамалдайтын бағалы қағаздарды сатып алу-сату мәмілесі;
- ▶ **«репоны» жабу** - «репоны» ашу жағдайындағы сияқты «репо» операциясының екінші қатысушысынан біріншісіне осы мәміле сомасындағы ақшаны аударуды және «репоны» ашу мәмілесіндегі сияқты сол шығарылған бағалы қағаздар санын «репо» операциясының бірінші қатысушысының екіншісіне қайтаруды жорамалдайтын бағалы қағаздарды сатып алу-сату мәмілесі.
- ▶ Бір номиналды ұстаушының клиенттері арасында «репоны» ашуды жүргізу кезінде бағалы қағаздар сатушының жеке шотындағы «негізгі» бөлімнен сатып алушының жеке шотындағы «негізгі» бөлімге аударылады. Бір номиналды ұстаушының клиенттері арасында «репоны» жабуды жүргізу кезінде бағалы қағаздар сатушының жеке шотындағы «негізгі» бөлімнен сатып алушының жеке шотындағы «негізгі» бөлімге аударылады.
- ▶ 210-Қаулының 44-1-тармағы. Клиенттің бұйрығы немесе биржа куәлігі репо операцияларын өткізуге негіз болады.

Анықтама	Нарық түрі	Түсініктеме	Мысал:
1) ұйымдаспаған нарықта жасалатын «репо» операциялары;		Бұл биржалық сауда жүйесі арқылы мәміле жасамай, екі тараптың , мысалы, клиент пен нарықтың басқа қатысушысы арасындағы тікелей мәміле .	Клиент облигацияларды брокерге уақытша береді де, ақшаны қайтаруға және облигацияларды белгілі бір мерзімнен кейін кері алуға уағдаласып, ақшаны алады.
2) ұйымдасқан нарықта тікелей әдіспен жасалатын «репо» операциялары;	«тікелей» тәсілмен - тікелей мәмілелер жасасу әдісімен өткізілетін саудасаттықта;	Мәміле биржада жасалады, бірақ тараптар мәміле дәл кіммен жасалатынын алдын ала біледі.	Клиент өз облигацияларына ақша тартқысы келеді және нарықтың белгілі бір қатысушысымен 7 күнге репо мәмілесі туралы уағдаласады.
3) ұйымдасқан нарықта орталық контрагенттің қызметін пайдаланусыз автоматты тәсілмен жасалатын «репо» операциялары;	«автоматты» тәсілмен - үздіксіз қарсы аукцион әдісімен өткізілетін саудасаттықта.	Бұл жерде клиент нақты контрагентті қолмен таңдамайды. Қатысушылардың өтінімдері сауда жүйесімен автоматты түрде салыстырылады. Бұл ретте орталық контрагент (ОК) мәміле тарапы ретінде қатыспайды.	жүйенің өзі ыңғайлы қарсы өтінімді тауып, мәміле жасайды, бірақ міндеттемелер тікелей мәміленің бастапқы тараптары арасында қалады.
4) ұйымдасқан нарықта орталық контрагенттің қызметін пайдаланумен автоматты тәсілмен жасалатын «репо» операциялары.		Мәміле биржа жүйесі арқылы да автоматты түрде жасалады, бірақ мәміле тараптарының арасында орталық контрагент тұрады	клиент нақты сатып алушымен/сатушымен тікелей өзара іс-қимыл жасаудың орнына, ОК екі қатысушы үшін де мәміленің тарапы болады. Бұл міндеттемелерді орындауды және тәуекелдерді басқаруды орталықтандырылған түрде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Тікелей РЕПО: қалай жұмыс істейді және қалай салық салынады (<https://sber-invest.kz/article/1073>)

- ▶ Қазақстандағы тікелей РЕПО – бұл инвестор кері сатып алу міндеттемесімен бағалы қағаздар кепілімен ақша қаражатын алатын мәміле. Операция іс жүзінде кредит болып табылады, ал төленетін сыйақы кіріс емес, шығыс болып есептеледі. Сондықтан жеке тұлға үшін тікелей РЕПО кезінде салық туындамайды.
- ▶ Тікелей РЕПО – бұл инвестор өзінің бағалы қағаздарын нарықтың басқа қатысушысына оларды алдын ала келісілген бағамен кері сатып алу міндеттемесімен уақытша сататын қаржылық операция.
- ▶ Іс жүзінде бұл **қысқа мерзімді кредиттің аналогы**, бұл жерде:
- ▶ бағалы қағаздар **кепіл** болып табылады,
- ▶ алынған ақша – қарыз қаражаты,
- ▶ **кері сатып алу бағасы мен бастапқы мәміле бағасы арасындағы айырма**– бұл ақшаны пайдаланғаны үшін төлем (сыйақы).
- ▶ **Мысал**
- ▶ Инвестор өзінің Centras Securities брокері арқылы бұйрық беріп, мәміле жасайды:
- ▶ **РЕПО-ны ашу:** 1000 акцияны 10 000 ₸-ден сатады = 10 000 000 ₸.
- ▶ **РЕПО-ны жабу (7 күннен кейін):** сол акцияларды 10 050 000 ₸-ге сатып алады.
- ▶ Айырмасы **50 000 ₸** - ол екінші тарапқа төлейтін сыйақы.

Тікелей РЕПО кезіндегі инвестордың рөлі

- ▶ Егер жеке тұлға **РЕПО сатушысы болса**, онда ол:
- ▶ ақша қаражатын **қарызға** алады,
- ▶ мәміле жабылған кезде осы қаражатты **сыйақыны қосумен** қайтаруға міндетті.
- ▶ Экономикалық тұрғыдан ол үшін бұл операция – банк кредиті бойынша пайыздарды төлеуге ұқсас **шығын**.

Тікелей РЕПО-ға салық салу

- ▶ Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі мен Мемлекеттік кірістер комитетінің түсіндірмелеріне сәйкес (2025 жылғы шілдедегі хаттар):
- ▶ **РЕПО сатушысы салық төлемейді.**
 - ▶ Ол төлейтін сыйақы оның **кірісі болып табылмайды**, шығыс болып есептеледі.
 - ▶ Осы кірісті алатын **РЕПО-ны сатып алушы** ғана салық салынуға жатады.
- ▶ **РЕПО сатушысы үшін есепке алу.**
 - ▶ Кәдімгі жеке тұлға үшін – бұл басқа кірістер бойынша **салық салынатын базаны азайтпайтын** жеке шығыстар.
 - ▶ ЖК немесе заңды тұлға үшін – егер кәсіпкерлік қызметпен байланысты болса, бұл шығын шегерім ретінде ескерілуі мүмкін.

Көрсеткіш

Кім салық төлейді

РЕПО сатушысы

Декларация

Дивидендтер/купондар бойынша жеңілдіктер

Мәні

Тек РЕПО-ны сатып алушы ғана

Салық төлемейді, себебі оның сыйақысы — шығын

Егер басқа салық салынатын кірістер болмаса,
тапсырылмайды

Қолданылмайды – РЕПО бағалы қағаздар бойынша
төлем деп танылмайды

Тұжырым

- ▶ Тікелей РЕПО – бұл бағалы қағаздар кепілімен өтімділікті жылдам алу тәсілі. РЕПО сатушысы болып табылатын жеке тұлға үшін салық салу **қолданылмайды**, өйткені ол пайда таппай, **шығын шегеді**. Салықты РЕПО-ны сатып алушы болып табылатын және сыйақы түрінде табыс алатын тарап қана төлейді.

Кері РЕПО: кіріс көзі және салық жүктемесі

- Қазақстандағы кері РЕПО – бұл жеке тұлға қаражатты бағалы қағаздар кепілімен уақытша орналастыратын және сыйақы түрінде кіріс алатын қысқа мерзімді инвестициялау тәсілі. Мәмілені ашу бағасы мен жабу бағасы арасындағы айырма инвестор 10% мөлшерлеме бойынша жеке табыс салығын дербес төлейтін салық салынатын табыс болып есептеледі.

Кері РЕПО дегеніміз не

- ▶ Кері РЕПО – бұл тікелей РЕПО-ға қарама-қарсы мәміле. Мұнда инвестор белгілі бір мерзімнен кейін неғұрлым жоғары бағамен **кері сату** міндеттемесімен **бағалы қағаздарды** уақытша **сатып алады**.
- ▶ Іс жүзінде бұл **қысқа мерзімді қарыздың** аналогы, бірақ кредитор ретінде:
- ▶ инвестор **бос қаражатты орналастырады**, бағалы қағаздарды қамтамасыз ету ретінде алады, мәміле аяқталғаннан кейін **бағалы қағаздарды қайтарып, өз ақшасы мен сыйақысын алады**.
- ▶ **Мысал:** Инвестор Centras Securities брокері арқылы бұйрық беріп, мәміле жасайды:
- ▶ **РЕПО-ны ашу:** бағалы қағаздарды 5 000 000 ₸-ге сатып алады.
- ▶ **РЕПО-ны жабу (10 күннен кейін):** сол қағаздарды 5 020 000 ₸-ге кері сатады.
- ▶ **20 000 ₸ айырмасы** – бұл **инвестордың табысы**.

Кері РЕПО кезіндегі инвестордың рөлі

- ▶ Егер жеке тұлға **РЕПО-ны сатып алушы** болса, ол:
- ▶ екінші тарапқа ақша береді, бағалы қағаздарды уақытша иеленеді, мәміле аяқталғаннан кейін өз қаражатын қайтарады және сыйақы түрінде кіріс алады.
- ▶ Экономикалық тұрғыдан бұл қаражатты қысқа мерзімді депозитке орналастыруға ұқсайды, бірақ бағалы қағаздар кепілімен.

Кері РЕПО-ға салық салу

Сыйақыға 10% мөлшерлеме бойынша ЖТС салынады

- ▶ Мәміленің жабу бағасы мен ашу бағасы арасындағы айырма жеке тұлғаның **салық салынатын кірісі** болып танылады (ҚР СК 319, 320-баптары). Бұл кіріс **дивиденд немесе купон** болып саналмайды, сондықтан ҚР СК 341-бабының жеңілдіктері **қолданылмайды**.
- ▶ **Салықты брокер ұстамайды, оны инвестор өзі есептеп, төлейді.**
 - ▶ ҚР СК 307-б. 2-т. 10-тармақшасына сәйкес РЕПО бойынша сыйақыға **төлем көзінен салық салынбайды**, сондықтан жеке тұлға декларацияны **дербес тапсыруға және салық төлеуге міндетті**.
- ▶ **Декларацияны тапсыру және салық төлеу мерзімдері:**
 - ▶ Декларация тапсыру (270.00 нысаны) – есепті жылдан кейінгі жылдың **15 қыркүйегіне дейін**.
 - ▶ Салық төлеу – сол жылдың **25 қыркүйегіне дейін**.
- ▶ **Салықты есептеу үлгісі**
- ▶ Мәміле бойынша сыйақы = 20 000 ₸
- ▶ $\text{ЖТС} = 20\,000 \times 10\% = \mathbf{2\,000\ \text{₸}}$
- ▶ Инвестор бұл кірісті 270.00 нысанында сыйақы ретінде декларациялайды және бюджетке салықты дербес төлейді.

Негізгі жақтары

Көрсеткіш	Мәні
Салықты кім төлейді	РЕПО-ны сатып алушы (ақша берген тұлға)
Салық мөлшерлемесі	10%
Төлеу тәсілі	Декларация арқылы дербес
Декларация	270.00 нысаны, 15 қыркүйекке дейін
Дивидендтер/купондар бойынша жеңілдіктер	Қолданылмайды

Тұжырым

Кері РЕПО – бұл **алдын ала белгіленген кірісі бар** қысқа мерзімді инвестициялаудың сенімді құралы. РЕПО-ны сатып алушы болып табылатын жеке тұлға **алынған сыйақының 10% мөлшерінде салықты дербес есептеуге және төлеуге**, сондай-ақ белгіленген мерзімде декларация тапсыруға міндетті.

Тікелей және кері РЕПО-ны салыстыру

Сипаттамасы	Тікелей РЕПО (сатушы)	Кері РЕПО (сатып алушы)
Экономикалық мәні	Бағалы қағаздар кепілімен кредит алу	Қаражатты бағалы қағаздар кепілімен орналастыру
Ақша ағыны	Ақшаны алады, сосын оны сыйлықақымен қайтарады	Ақшаны береді, сосын оны табыспен алады
Салық базасы	Салық жоқ – шығын	Салық бар – кіріске 10% салық салынады
Салықты кім төлейді	—	Инвестор (дербес)
Декларация	Егер басқа кірістер болмаса, талап етілмейді	270.00 нысаны 15 қыркүйекке дейін

Кері РЕПО — табыс алуға арналған құрал, салықты жеке тұлға дербес декларациялау арқылы 10% мөлшерлеме бойынша төлейді.

Слайдтарда келтірілген РЕПО операцияларына салық салу туралы мәліметтер тек анықтамалық сипатта болады және Қазақстан Республикасының салық заңнамасына берілген ресми түсіндірме болып табылмайды. Ақпарат таныстыру мақсатында ұсынылған және заңнамадағы барлық өзгерістерді, оны қолдану ерекшеліктерін немесе нақты мәміленің мән-жайларын ескермеуі мүмкін. Ресми түсіндірмелер мен нақтылы мәлімет алу үшін Қазақстан Республикасының уәкілетті салық органдарына жүгіну қажет.